

Trnka A., Grim T. (eds.) 2014: **Ornitologická příručka.**

Bratislava: Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko.

299 stran, ISBN 978-80-89526-13-0.

Josef Chytil

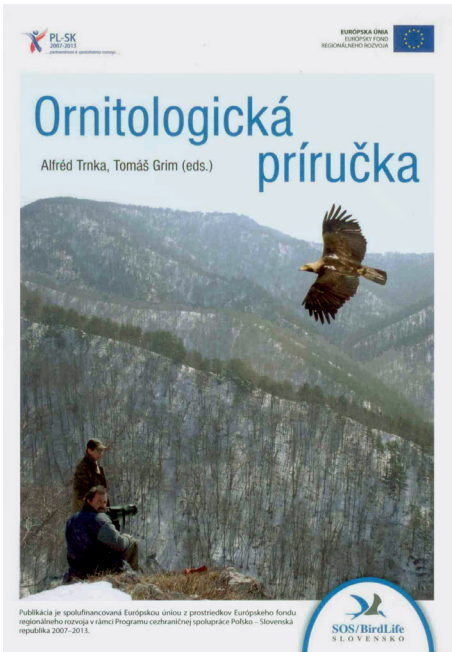
Zřejmě každý recenzent této publikace, pokud není teenagerského věku, ji bude srovnávat s dnes již klasickou příručkou Obhlídalovou. Podle mého názoru není toto srovnání příliš na místě. Obě publikace vyšly v naprosto odlišných dobách, které se dají charakterizovat mnoha nesrovnatelnými faktory (za všechny např. technické vybavení a možnosti komunikace) – a koneckonců vyšly i v jiných státech. Což není ovšem příčina výrazné odlišnosti této publikace od Obhlídalovy, pouze konstatování faktu. Recenzovaná kniha obsahuje také nsrovnatelně větší penzum informací, což souvisí mj. i s podstatně větším formátem knihy. Knize by možná slušel i název „Obecná ornitologie“ – obsahuje totiž v kostce téměř vše, co si lze pod tímto termínem představit. A hned na úvod musím konstatovat, že i zkušený ornitolog (kdo jím ale ve skutečnosti je, že Tome?) v knize najde spoustu zajímavých informací. Kdo z nás např. tušil, že nejhojnějším ptákem na Novém Zélandu je kos černý?

Kniha obsahuje 12 kapitol a 3 přílohy. První kapitola se zamýšlí nad oblíbeným tématem T. Grima (který je také autorem kapitoly) „Co je ornitologie“? Autor pojal téma z gruntu, resp. od Aristotela. Některé z odstavců této kapitoly by asi patřily spíše do úvodu, rozhodně ale obsahují zajímavé historické informace. Autor objasňuje termíny „bird-watcher“, „birder“, „twitcher“ včetně vývoje jejich významu a přínosu pro ornitologii. Poměrně rozsáhle objasňuje také význam a postavení současného moderního termínu „občanská věda“ a její nezastupitelný význam právě na poli ornitologie, otázku ornitologie jako vědy oproti amatérskému (rozuměj – prováděnému neprofesionálním ornitologem) pozorování ptáků. Rozdíl mezi profesionál-

ními a amatérskými ornitology řeší vtipně pojatou srovnávací tabulkou.

Druhá kapitola jen velmi stručně seznamuje s původem a vývojem třídy ptáci, zatímco kapitola další svědčí o erudici jejího autora (T. Grim) na poli systematiky ptáků. Stručně řečeno, autor zde oprávněně konstatuje značnou nejednotnost pohledu na pojetí systematiky ptáků a názorně ji ilustruje na řadě (překvapivých) příkladů. Jeden z nich za všechny – současný postoj k systematice našich sýkor a jeho neudržitelnost z hlediska (ne)přibuznosti těchto šesti druhů.

Poměrně nezábavným způsobem je pojednána kapitola o stavbě ptačího těla, zato následující rozsáhlá kapitola o biologii a ekologii ptáků přináší spoustu zajímavých poznatků. Nejenom v této kapitole ale mám výhrady ke kvalitě použitých fotografií. Při vědomí faktu, že je na Slovensku řada kvalitních fotografů, mi připadají neostře snímky šoupálka a křivky na str. 65 a břehule na straně předcházející, stejně jako kompozičně velmi podivně pojatý detail hlavy orla skalního jako nevyužitá příležitost prezentovat i zde vysokou úroveň slovenských fotografů ptáků. Naopak, na této kapitole (ale nejenom zde!) lze jako velmi přínosné hodnotit poznámky „pod čarou“. Ty často přinášejí velmi zajímavý komentář, opět svědčící o vysoké erudici autorů. Pro mě neznámé kvantitativní údaje přináší text o potravních zdrojích a počtech druhů ptáků je využívajících. Na tomto místě si neodpustím poznámku týkající se slovenského názvosloví ptáků: názvy plazožrút a hadožrút u mě vyvolaly spíše úsměv na rtech, zatímco pojmenování majestátní harpyje názvem harpya opičiarka spíše kroucení hlavou. Zajímavé kvanti-

tativní a ekologické údaje obsahují pasáže o tahu ptáků. U několika dalších pasáží mě opět nemile překvapuje kvalita fotografií od S. Harvančíka (str. 96), zatímco kvalita doprovodných fotografií T. Grima z trojů je vynikající.

Krátká kapitola o chování ptáků předchází vůbec nejrozsáhlejší (55 stran) kapitolu týkající se základů vědeckého výzkumu v ornitologii. V této a následující kapitole (Práce ornitologa v terénu) spočívá podle mne těžiště knihy. Podle tématu kapitoly by šlo očekávat poněkud suchopárnou záležitost, leč opak je pravdou. Text je čtivý, provázený desítkami konkrétních příkladů. A co hlavně: vysvětluje, PROČ má být použitý tento postup a proč ne postup třeba i na první pohled lepší a zdánlivě logičtější. V obou kapitolách se výrazně projevuje erudice jejich autorů. A především kapitola o statistickém zpracování údajů mi přinesla velké množství nových poznatků, i když ji autoři skromně charakterizují jako pouze „základní vhled“ do této problematiky. Kapitola graduje výborně zpracovanou částí týkající se prezentace výsledků. Ta by měla

být povinnou četbou pro mnohé i velmi známé účastníky konferencí, seminářů – a koneckonců i přispěvatelů do nejrůznějších tiskovin. Kapitola o práci ornitologa v terénu podává přehledně všechny potřebné informace na toto téma, podle mého názoru jí není co vytknout. Nesouhlasil bych zde pouze s některými kategorickými konstatováními: za všechny to, že podle zbytků vajec na hnízdě nelze v žádném případě usuzovat na viníka predace. V kapitole o fotografování ptáků autor správně upozorňuje na nebezpečí fotografování v koloniích, dokonce zde některé citlivé druhy vyjmenovává – abychom na následující straně byli nepochopitelně konfrontováni s fotografií rybáka dlouhoocasého, evidentně útočícího na fotografa v hnízdní kolonii. Velmi stručně je pojata kapitola „Ornitologie, legislativa, etika“. Podstatné věci jsou zde ale vyřčeny, autoři navíc v úvodu upozorňují, že problematice kroužkování ptáků, kde může dojít k častějším střetům, se věnuje jiná publikace (Olekšák & Gálffyová 2012: Příručka pro krůžkovatele).

Poněkud nesourodým dojmem působí předposlední kapitola nazvaná „Vtáky a společnost“. Jednotlivé části pojednávají o významu ptáků pro člověka, o konfliktech ptáků a člověka, vymírání ptačích druhů, synantropizaci ptáků (kterou bych si uměl spíše představit v kapitole o biologii a ekologii ptáků), poslední části se týkají ornitologických institucí ve světě, dějin poznávání ptáků a ornitologie na Slovensku, současných ornitologických organizací na Slovensku a krátce i ornitologických časopisů.

Poslední číslovaná dvanáctá kapitola přináší pod názvem „Použitá a odporúčaná literatura“ soubor mnoha prací jak zásadních, tak i vložení okrajových. Je členěna stejně jako kapitoly v knize podle tematických celků. Nemá valný význam diskutovat nad zařazením jednotlivých publikací tam či onde; v přehledu týkajícím se systematického členění ptáků mi např. schází pro slovenského ornitologa velmi dostupná kniha „Slovenské mená vtákov sveta“, která přináší moderní pohled právě na systematiku ptáků (Kovalik a kol. 2010).

Nečíslované přílohy obsahují abecední seznam v knize použitých slovenských názvů ptáků s odpovídajícími vědeckými názvy a rejstřík zahrnující jak obecné termíny, tak i názvy ptáků. Příloha 1 předkládá seznam 358 ptačích druhů zjištěných na území Slovenska včetně jejich charakteru výskytu a stupně ohrožení, příloha 2 dobu hnízdění a velikost hnízdní populace jednotlivých druhů ptáků Slovenska, příloha 3 vybraný seznam ornitologických časopisů se vztahem k ptákům Palearktu. Zprávy MOS jsou uvedeny také...

Na třech stranách ke konci knihy jsou uvedeny tři celostránkové fotky, na jedné z nich se ovšem autorům „povedla“ jedna z mála faktických chyb knihy: na snímku na str. 294 není skalniar modrý (skalník modrý), ale krásně vybarvený skalniar pestrý (skalník pestrý).

Na závěr jazyková poznámka: knížka bude zřejmě hůře čitelná pro mladší ročníky, které se už narodily do rozděleného Československa a neslyší tak denně sesterskou slovenštinu. Musím přiznat, že i mě jako pamětníkovi denně slychané slovenštiny se čte knížka výrazně pomaleji než dříve...

Především slovenští uživatelé knihy určitě ocení přiložené CD. Na něm je zachycen přehled ornitologické bibliografie Slovenska, jejímž autorem je žijící nestor slovenské ornitologie Braňo Matoušek, a další obsáhlá publikace od téhož autora (ve spolupráci s W. Schmidtem) pojednávající o původu a významu vědeckých názvů ptáků. Recenze těchto velmi obsáhlých děl ovšem není náplní tohoto příspěvku.

Kniha je vkusně upravená, pro příjemnější čtení by ale bylo vhodnější použití patkového písma.

Publikace je spolufinancována Evropskou unií z prostředků Evropského fondu regionálního rozvoje v rámci „Programu cezhraničnej spolupráce Poľsko – Slovenská republika 2007–2013“ a je neprodejná. Zájemci o knihu z České republiky se mohou obrátit na sekretariát Slovenskej ornitologickej spoločnosti /Birdlife Slovensko na mailovou adresu balintova@vtaky.sk. Kniha jim bude poskytnuta zdarma za poštovné a balné dle stavu zásob na skladě.